

სოფიო იმედაძე

“მანანა” ლექსება სულხან-საბა ორბელიანის
ლექსიკონში

მანანა — (+16,[32] გამოსლ. ZA) ზეცით შთამოვრდომილად ითქმის, ხოლო ენითა ასურულითა მანანა რაჟაო, ვინათ(გან) არა იცოდეს რა იყო, ამისთვის იკითხვიდენ რაჟაო, და მით ეწოდა მანანა (+მანანა თეთრი იყო, მსგავსი ქინძის მარცვლისა, თაფლებრ ტკბილი, მზე დაადნობდის ZA) ZAB (საბა, 1991, გვ. 433).

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, მანანა (მანანისა) რელიგიური ტერმინია: ებრ. “მან ჰუ - რა არის ეს”. ბიბლიის მიხედვით, “ტკბილი და ნოყიერი საჭმელია, რომელიც ცვიოდა ზეციდან ისრაელთათვის მათი უდაბნოში მოგზაურობისას” (ქეგლ).

“როცა ისრაელის შვილებმა პირველად დაინახეს (მანანა), ჰკითხეს ერთმანეთს: რა არის ეს? და მოსემ უთხრა მათ. ეს არის პური, რომელიც ღმერთმა მოგცათ საკვებად (გამოსვლა 16:15)”. ეს იყო “ვითარცა თესლი ქინძისა სპეტაკი და გემოჲ მისი ვითარცა კიპრუჭი თაფლსა შინა”. დავით ებრაელთა მეფე მანანას მოიხსენიებს “ზეცის პურად” (ფს. 77, 24) (საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 2007, გვ. 538). “თეთრი თაფლნარევი პურის მსგავსი ნამცეცები, რომელიც უფალმა გამოუგზავნა ეგვიპტიდან გაქცეულ ებრაელებს, ცვიოდა ციდან ყოველდღე გარდა შაბათისა, ამით იკვებებოდნენ ისრაელიანები 40 წლის განმავლობაში, სანამ აღთქმულ ქვეყანაში არ შევიდნენ” (ბიბლიური ლექსიკონი, გვ. 37).

მ. ნედოსპასოვა ფრეიტაგსა და გეზენიუსზე დაყრდნობით მიუთითებს ამ ლექსემის ებრაულ წარმომავლობას: ID- იალლუნის. ერთ-ერთი სახეობის ნაყოფი, რომლის წებოვანი ტკბილი წვენი დამწიფების დროს მიწაზე ჩამოდის (მ. ნედოსპასოვა, 1978, გვ. 74). “საკვები, რომელსაც ჭამდნენ ისრაელის ძენი უდაბნოში სეტიალისას. “თორის” მიხედვით, ცვიოდა ციდან (ი. შვეიკა, 1997, გვ. 1058). ბოლო თანხმონის გემინირებული ფორმით დამკვიდრდა იგი ბერძნულ: $\mu\alpha\nu\nu\alpha$ /manna “მცენარე *Glyceria fluitans*” (ა. ვეისმანი, გვ. 1899), სირიულ manna (ბროკელმანი, 1893, გვ. 189), არამეულ (ს. ფრენკელი, 1886, გვ. 203) და არაბულ ენაში - مَنَّان mann “საჩუქარი, წყალობა, მადლი, მანანა” (გ. წერეთელი, 1951, გვ. 247; ვ. გირგასი 1881, გვ. 769). ღვთის მიერ ბოძებული საკვების მნიშვნელობებით დასტურდება ეს ლექსემა ყურანში: $\text{انزلنا عليكم المن والسلوى}$ /anzalna +alaikum almanna wa s-salwaa 2: 57 (მ. ბადავი, 2008). ამ უკანასკნელში იგი 27 -ჯერაა ნახსენები (ა. ომარი, 1986, გვ. 20).

ალ-ვასიტის ლექსიკონში ვკითხულობთ: “ مَنَّان 1. წებოვანი ნივთიერება, როგორც ნაყოფი, რომელსაც ზოგიერთი ხე გამოჰყოფს; 2. ცვივა ციდან, ხეებსა და ქვებზე ეწებება და ხმება, მიიღება როგორც წებოვანი მასა, რომელიც

საჭმელად ძალიან გემრიელია” (ალ-ვასიტი, 2004, გვ. 203). ალ-ჯავჰარი მას მოიხსენიებს, როგორც “ტკბილ საჭმელს, **მანანას** სოკოები” (ალ-ჯავჰარი, 112) არაბული წარმოშობის ლექსემა იგი ჯონსონის ლექსიკონში: “ციური ტკბილი ნამი, რომელიც გროვდება, როგორც ნაყოფი” (ფ. ჯონსონი, 1852, გვ. 1251).

არაბიზმია იგი “ციური **მანანას** მნიშვნელობით” სპარსულ ენაში (ანვარი, 1382, გვ. 2315). ებრ. **מַנַּן** > არაბ. **مَنَّان** > ქართ. **მანანა**. გემინირებულ თანხმოვანს შორის ნასესხობაში გაჩნდა “ა” ხმოვანი. ქართული და სომხური ენა ამ ლექსემის აღსანიშნავად იყენებს **მანანა/manana** ფორმას.

აქადური მითოლოგიის თანახმად, **“მანანა** იმ ათ საგანთაშორისაა, რომელიც პირველი პარასკევის ღამეს შეიქმნა. **მანანა** იმდენი რაოდენობით ცვიოდა, რომ შეეძლო მთელი ებრაელი ხალხის გამოკვება 2 ათასი წლის განმავლობაში. მასთან ერთად ცვიოდა, აგრეთვე, ძვირფასი თვლებიც, რომელთა ბრწყინვალეობაც, მხოლოდ აღმოსავლელი და დასავლელი მეფეებისთვის იყო თვალხილული. ერთი გადმოცემით, მორწმუნენი **მანანას** თავიანთ კარვებში პოულობდნენ, ნაკლებად მორწმუნეთ მოშორებით უხდებოდათ წასვლა, ხოლო უგუნურთ კიდევ უფრო შორს. მეორე ვერსიით, პირიქით, მორწმუნენი **მანანას** მინდორში აგროვებდნენ, ნაკლებ მორწმუნენი თავიანთ კარვებთან, ხოლო ზარმაცებს პირდაპირ საწოლში უცვიოდათ.

ციურ **მანანაზე** შექმნილი მითები უკავშირდება მწერებს, რომლებიც სინას უდაბნოში ამოზრდილი ველური იალღუნის ტოტებზე ბინადრობენ. მათი გამონაყოფი ტკბილი გემოს ნივთიერებაა. სინას ბედუინები მას დღემდე აგროვებენ და, “ციური **მანანას**” სახელწოდებით, საჭმელად იყენებენ (ფ. ბოდენჰეიმერი, 1929).

ქართულ დიალექტებში **მანანა** ლექსემა სხვადასხვა მნიშვნელობებით ფიქსირდება. “კუთხ. ქართლურ, გურულ დიალექტებში **მანანა** - მცირე, პატარა. ერთი მარტილი მასესხეო. ერთი პატარა **მანანა** ხან გაიცინებს, ხან არა (გამოცანა: ციცინათელა). ზრდაში ჩამორჩენილი, ცახზე დაგვიანებით ასული აბრეშუმის ჭია (გ. შარაშ.), პარკის აკრეფის შემდეგ დარჩენილი თითო-ოროლა წვნიკი აბრეშუმის ჭია (ს. მენთ.). იმერულ დიალექტში: წითელი საღებავი (კვერცხის შესაღებად). მანანით დაწითლებული თითები” (ქეგლ).

ქიზიყურში: “სინსლივით (ჟინჟლივით) წვიმს მზეში ივნისსა და ივლისში. იცის ცაცხვისა და კაკლის ფოთოლზე; ჭინჭარზეც. მზეზე ბრწყინავს. ფუტკარი თავლად აგროვებს” (ალ. ლლონტი, 1984, გვ. 342). იხმარება გადატანითი მნიშვნელობითაც: “მოულოდნელად მისწრებული დახმარება; სასიხარულო, სასიამოვნო რამ. ვაჟი მოგვცა [ღვდა ღვთისამ], მით გვიწვიმა ციდან **მანანა**ო (რ. ერისთ.) “ასი მანათი ახლა ციდან ჩამოვარდნილი **მანანა** იქნება (ნ. ნაკაშ.)” (ქეგლ).

მანანა გარდა ღვთიური საკვებისა, არის “ღმრთივდიდებულთა წმიდათათჳს შესხმანი, სულისა დამატკობელნი, რომელსა ეწოდების **“მანანა”** - კრებული, რომელიც შეიცავს ორმოც **“შესხმას”**: ღვთისმშობლისა, იესო ტკბილისა, ჯვარისა, ანგელოზისა, ნათლისმცემლისა, მოციქულებისა, მოწამეებისა, მღვდელმოდღვართა და ღირსთა მამათა. კრებული შედგენილია ნათლისმცემლის მრავალმთის მონასტრის მოღვაწის, გაბრიელ მცირის (XVIII ს.) მიერ. ამ წიგნს, როგორც ბოლოსიტყვაობაში ამბობს ავტორი, ეწოდება **“მანანა”** ღვთისმშობლის

სიყვარულისთვის, ვინაიდან მისგან მივიღეთ ჩვენ ჭეშმარიტი პური ცხოვრებისა - იესო ტკბილი. ის შეიცავს 40 თავს იმის მომასწავლებლად, რომ 40 დღიანი წარღვნისაგან ნოე კიდობანში ვაღარჩა, 40 დღე მოსე გაბრწყინდა ღვთის ხედვითა, ილია 40 დღე მარხულობდა, იესო ქრისტე მე-40 დღეს ტაძარში მიიყვანეს, მან 40 დღის მარხულობის შემდეგ ეშმაკი განდევნა და მეორმოცე დღეს ამაღლდა” (საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, 2007, 538).

ქართულ წერილობით ძეგლებში “**მანანა**” ლექსემა “ქართულ ოთხთავში” დასტურდება (ი. იმნაიშვილი, 1986). **მანანა** ძველებრაული წარმოშობის არაბიზებული ლექსემაა, რომელიც, სავარაუდოდ, ბერძნულის გზით დამკვიდრდა ქართულში.

დამოწმებული ლიტერატურა:

- ალ-ვასიტი, 2004** - المعجم الوسيط (2004). الطبعة الرابعة. مكتب الشروق النولية
- ალ-ჯავჰარი** - www.almaany.com/ar/dict/ar-ar الجوهري - قاموس المعامي.
- ანვარი, 1382** - انوری ح. (1382). فرهنگ نشرده سخن. تهران: کتابخانه ملی ایران
- მ. ბადავი, 2008** - Elsaid M. Badawi Muhammad Abdel Haleem (2008). Arabic-English Dictionary of Qur’anic Usage. Leiden-Boston.
- ვ. ბერიძე, 1912** - ვ.ბერიძე, (1912). სიტყვის კონა იმერულ და რაჭულ თქმათა. ს.—პტ., Типография императорской академии наук.
- ბიბლიური ლექსიკონი** - www.bu.org.ge/books/844
- ფ. ბოდენჰეიმერი, 1929** - Ergebnisse de Sinai — Expedition 1927 der Hebräischen Universität, Jerusalem, Hrsg. Von F.S. Bodenheimer und O. Theodor, LPZ, 1929.
- ვ. ბროკელმანი, 1893** - Lexicon Syriacum Carolo Brockelmann Praefatus est Th. Nöldeke. Edinburg, Berlin 1893
- გეზენიუსი, 1910** - Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch ber das Alte Testament, Leipzig 1910;
- ვ. გარგასი, 2006** - Гиргас В. Ф. Арабско-русский словарь к корану и хадисам, М-СП, 2006, “ДИЛЯ” Москва.
- ა. ვეისმანი, 1899** - Вейсман А. Д. Гречесско _ русский словарь. С. Петербург. 1899.
- მ. ივანიშვილი, 2014** - მ. ივანიშვილი, მცენარეთა სახელები ქართულ ოთხთავში, თბ., 2014.
- ი. იმნაიშვილი, 1986** - ი. იმნაიშვილი, ქართული ოთხთავის სიმფონია-ლექსიკონი, ა. შანიძის რედაქციით, თბ., 1986.
- მ. ნედოსპასოვა, 1978** - მ. ნედოსპასოვა, უცხო წარმოშობის ლექსიკა არაბულ ოთხთავში, თბ., 1978.
- ა. ომარი, 1986** - ‘Abdul Mannan ‘Omar (1986). Dictionary of the Holy Qur’an. Editor, Encyclopedia of Islam.

საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი. თბ., 2007.

საბა, 1991 - სულხან-საბა ორბელიანი, “ლექსიკონი ქართული”, ტ. I ; II, თბ., 1991 და 1993.

მ. ფასშერი, 1964-1973 - Фасмер М.Р. (1964-1973). Етимологический словарь русского языка _ М. Прогресс.

ს. ფრენკელი, 1886 - Frankel S. (1886). Die aramaischen Fremdwörter im Arabischen. Lieden

ქეგლ - ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი” ტ. I- VIII (პროფ. არნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით), თბილისი 1950-64: “საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის გამომცემლობა”.

აღ. ლლონტი, 1984 - ლლონტი აღ. (1984). ქართულ კილო-თქმათა სიტყვის კონა, “განათლება”, თბილისი

ო. შვეიკა, 1997 - Iakov Shveika (1997). Rav milim — hamilon hashalem ibri-ibri. Israel.

გ. წერეთელი, 1951 - წერეთელი გ. (1951): არაბულ-ქართული ლექსიკონი, “თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა”; თბ.

ფ. ჯონსონი, 1852 - Jonson F. (1852), A Dictionary Persian, Arabic and English. London: Published under the Patronage of the Honourable East-india company.

SOPHIO IMEDADZE

THE LEXICAL UNIT ‘MANANA’ IN SULKHAN SABA ORBELIANI’S ‘GEORGIAN DICTIONARY’

The lexical unit ‘manana’, which is the equivalent of biblical ‘heavenly food’ is confirmed in the ‘Georgian dictionary’ of Suikhan Saba Orbeliani. It derives from an ancient Jewish מָן /man/ man hu – form ‘what is it?’ According to the bible, the food, which has been falling from the sky. Alternatively, one of the variety species of tamari of which the ‘sticky sweet juice falls on the ground when it ripens. ‘Manana’ lexemes in Greek language with the last constant: $\mu\alpha\nu\nu$ /manna „plant Glyceria fluitans“ and in Arabic - مَنَّان /mann „gift, mercy, clemency, heather.” Georgian and Armenian languages use heather/manana form as a designation of this lexeme.

In Georgian writing monuments lexeme ‘heather’ is confirmed in ‘Georgian four chapter’.

It can be thought that the abovementioned lexeme could be derived in Georgian from Greek language.